

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

แนวคิดศาสตร์พระราชชาติปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน

The King's Philosophy implemented in "A Child of the Northeast"

อุบลวรรณ สายทอง^{*}, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์^{**}, เอี่ยมพร ทิพย์เดช^{***}, วชิรินทร์ แก่นจันทร์^{****}

Ubonwan Saythong^{*}, Premvit Vivattanaseth^{**}, Uamporn Thipdet^{***}, Vajrindra Kaencandra^{****}

(Received : May 7, 2022 / Revised : June 14, 2022 / Accepted : June 20, 2022)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชชาติปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ โดยวิเคราะห์ผ่านฉาก ตัวละคร บทสนทนา และการบรรยายเหตุการณ์ แล้วนำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา พบว่านวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี ปรากฏแนวคิดศาสตร์พระราชชาติแบ่งออกเป็น 3 แนวคิด ดังนี้ 1) แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน พบว่าการบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาในนวนิยายนำเสนอสภาพแห้งแล้งของพื้นที่ ส่งผลให้ตัวละครรู้จักอดทน มีความเข้มแข็งไม่ไหวหวั่น ต่อปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิต และพบว่าการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์ ตัวละครใช้ประโยชน์จากดินเพื่อการดำรงชีวิตและการเพาะปลูก 2) แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ พบว่าการบริหารทรัพยากรน้ำได้นำเสนอสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค สอดแทรกข้อคิดในการใช้น้ำอย่างประหยัดและรู้คุณค่า ส่วนการบริหารน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากน้ำเพื่อจับสัตว์น้ำในการดำรงชีพ และ 3) แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ พบว่าการบริหารทรัพยากรป่าไม้ โดยการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในชีวิตประจำวัน จึงอาจกล่าวได้ว่านวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน นอกจากจะนำเสนอเนื้อหาที่มุ่งให้ความรู้ และความเพลิดเพลินแล้วยังสอดแทรกแนวคิดศาสตร์พระราชชาติเพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริได้อีกด้วย

คำสำคัญ : ศาสตร์พระราชชาติ, รัชกาลที่ 9, ลูกอีสาน, คำพูน บุญทวี

* นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

**รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

****ดร.สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

*Corresponding author e-mail: fon.me7@gmail.com

Abstract

The purpose of the study was to examine The King's Philosophy implemented in a Thai novel, A Child of the Northeast, written by Kamphoon Boontawee. The three aspects of the King's philosophy: soil resource management, water resource management, and forest resource management, were analyzed through the settings, characters, dialogues, and scene descriptions of the novel. This study was qualitative, and the results were presented in a descriptive-analytic manner.

The study found that the novel, A Child of the Northeast by Kamphoon Boontawee implemented the three aspects of the King's philosophy. In terms of soil resource management, the problem-oriented approach was identified. Due to the drought of the land, the characters were portrayed with patience and endurance against life problems. Moreover, utility-based resource management was introduced through the use of soil in daily life and agriculture. As for water resource management, water scarcity for consumption incorporated with water conservation practices represented the use of a problem-oriented approach. In addition, fisheries in the novel exemplified utility-based resource management.

As regards forest resource management, utility-based resource management was represented by the daily use of forests. The novel, A Child of the Northeast by Kamphoon Boontawee, consequently conveyed the content that aimed to educate, entertain, and implicate the King's philosophy so that the audience could eventually put the royal thoughts into the ultimate practice.

Keywords: King's Philosophy, King Rama 9, A Child of the Northeast, Kamphoon Boontawee

บทนำ

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงครองราชย์ โดยดำรงฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ไทย ทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ อันเป็นคุณประโยชน์และนำมาซึ่งความผาสุกสวัสดิ์ของพสกนิกรชาวไทยตลอดมา หนึ่งในพระราชกรณียกิจที่สำคัญและโดดเด่นที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย คือ การที่พระองค์ได้พระราชทาน “ศาสตร์พระราชา” ให้แก่ชาวไทยเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศชาติ โดยแนวคิดดังกล่าวเริ่มจากการพัฒนาคนด้วยการส่งเสริมการศึกษา เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ (กรมศิลปากร, 2562, หน้า 10) แนวคิด “ศาสตร์พระราชา” เป็นองค์ความรู้อย่างหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาคนสู่การพัฒนาประเทศชาติ โดยจะเน้นเรื่อง

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ความสมดุลของธรรมชาติ ด้วยทรงเห็นว่าธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายต่างพึ่งพิงกันและเชื่อมโยงกันด้วยวิถีธรรมชาติ อย่างเป็นวัฏจักร ทั้งการบำรุงรักษาฟื้นฟูดินด้วยกระบวนการและวิถีทางธรรมชาติ และทรงเห็นความสำคัญของน้ำดังที่พระองค์ตรัสว่า “น้ำคือชีวิต” (อำพล เสนาณรงค์, 2558, หน้า 2) นอกจากนี้ทรงมีแนวคิดโดยเริ่มต้นด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกหรือให้ราษฎรรักและหวงแหนต้นไม้ (คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560) หากพิจารณาในด้านวรรณกรรมแล้วนั้น พระองค์ยังทรงสอดแทรกแนวคิดศาสตร์พระราชา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้แก่พสกนิกรไว้ในวรรณกรรมพระราชานิพนธ์หลายเรื่อง อาทิ เรื่อง ตีโต ที่มุ่งให้ผู้อ่าน ได้แบบอย่างการเป็นผู้นำที่มีความเพียร การฝ่าฟันอุปสรรคและการสมัครสมานสามัคคี เรื่อง นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ที่มุ่งให้ผู้อ่านมีความวิริยอุตสาหะ และทำงานเพื่อมุ่งประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม เป็นต้น งานพระราชานิพนธ์ของพระองค์ทรงเจตนาให้ผู้อ่านได้รับสาระในด้านคุณธรรมควบคู่กับความรู้และความบันเทิง (อัมราเล็ก เรื่องสินธุ์, 2549, หน้า 20-21) ซึ่งพสกนิกรควรจะได้รับรู้และดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท

คำพูน บุญทวี นักเขียนวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ประจำปี พ.ศ. 2523 จากเรื่อง “ลูกอีสาน” เป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของแนวพระราชดำริดังกล่าว จึงได้สอดแทรกแนวคิด “ศาสตร์พระราชา” อันเป็นองค์ความรู้และแนวทางการปฏิบัติอันทรงคุณค่า ลงในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ซึ่งเป็นนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาในการบริหารทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ดังที่ปรากฏในเนื้อหาอยู่หลายตอน อาทิ

“แม่ผูกหญ้าคาเข้าดับไวเกือบเท่าพ่อ ไม้ที่เอามาทำดับหญ้านั้น พ่อทำจากไม้ไผ่ที่แก่จัด คือพ่อไปหาต่อไม้ไผ่เก่า ๆ มาผ่าออกเป็นซีกโตกว่าหัวแม่ตีนนิดหน่อยยาวสักหนึ่งวาผู้ใหญ่ แล้วเหลาให้เกือบกลมโดยทำปลายข้างหนึ่งให้เป็นคุ่มตะขอไว้ เพื่อผูกเครือไม้ที่ใช้สานหญ้าคาเข้าดับ ไม้ให้หลุดออกและเครือไม้ที่ผูกดับหญ้านี้เรียกชื่อว่า เครือชูด เครือชูดนี้เหนียวแน่นกว่าเครือไม้อื่น ๆ ที่มีขนาดเท่ากันเส้นของมันก็มีกิ่งก้านน้อย และ โตกว่าก้านหอมสดนิดหน่อย คุณเคยช่วยพ่อรูดใบเครือชูดออกครึ่งหนึ่ง พ่อรูดใบและกิ่งมันออกจากเครือ จะมียางสีขาว ๆ ซึมออกมา แต่ไม่นานยางสีขาวนั้นก็แห้งและหยุดไหล ยางของมันนี้มีลักษณะเหนียว ถ้าติดเมื่อกว่าจะหลุดหายไป ก็เป็นเวลาหกเจ็ดวัน”

(คำพูน บุญทวี, 2562, หน้า 151-152)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ข้อความข้างต้นกล่าวถึงแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ในตอนเปลี่ยนหลังคาบ้านของคุณ คุณซึ่งผู้เขียนได้สร้างให้เป็นตัวละครที่เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในเนื้อเรื่อง ได้อธิบายการทำหลังคาบ้าน การเตรียมอุปกรณ์ วิธีการทำต๋บหล้าคาและมุงหลังคากันแดดกันฝน และที่สำคัญวัสดุต่าง ๆ ที่นำมาใช้ล้วนหาได้จากท้องถิ่นของตน เนื้อความในตอนนี้ได้สะท้อนให้เห็นการนำแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ แนวคิดคนกับป่าต้องอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุที่นวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน มีเนื้อหาสาระที่สะท้อนให้เห็นการนำแนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ได้อย่างชัดเจน จึงทำให้นวนิยายเรื่องนี้ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมตามแนวคิดศาสตร์พระราชา พ.ศ. 2563

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวคิดสำคัญที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง “ลูกอีสาน” ซึ่งได้รางวัลดังกล่าว ซึ่งนอกจากจะเป็นการเผยแพร่แนวพระราชดำริตามแนวคิด “ศาสตร์พระราชา” แล้ว ยังเป็นการแสดงความซาบซึ้งถึงพระมหากรุณาธิคุณ พร้อมทั้งร่วมสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

นวนิยายที่นำมาศึกษา คือ นวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรม รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ประจำปี พ.ศ. 2562 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ไผ่เขียน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แบ่งออกเป็น 3 แนวคิด ได้แก่ 1. แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน 2. แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ 3. แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี ผู้วิจัยศึกษาจากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราช, คำพูน บุญทวีกับการสร้างสรรค์วรรณกรรม และบริบททางสังคมอีสาน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 อ่านนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี ที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามแนวคิดศาสตร์พระราชา

2.2 บันทึกข้อมูลแนวคิดศาสตร์พระราชาที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเรื่อง แนวคิดศาสตร์พระราชาที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ แนวคิดศาสตร์พระราชา แบ่งออกเป็น 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ผ่านฉาก ตัวละคร บทสนทนา และการบรรยายเหตุการณ์

4. การสรุปและอภิปรายผล

5. การนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

นวนิยายมีความสำคัญในฐานะของการเป็นสื่อที่นำเสนอเรื่องราวผ่านเนื้อเรื่อง ที่มีได้เพียงนำเสนอความบันเทิงให้แก่ผู้อ่านเท่านั้น แต่ยังนำเสนอสาระความรู้และสะท้อนแง่คิดต่าง ๆ อีกด้วย นวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามศาสตร์พระราชา เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี เป็นวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่ได้สอดแทรกแนวคิดศาสตร์พระราชา ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้ทรงคิดค้นวิธีการบริหารทรัพยากรดิน การบริหารทรัพยากรน้ำ และการบริหารทรัพยากรป่าไม้ โดยนวนิยายได้นำองค์ความรู้ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ทรงคิดค้นวิธีแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ พระองค์ทรงรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งจริงจัง และนำไปสู่การวางแผนเพื่อการแก้ปัญหาอย่างตรงจุด โดยแบ่งออกเป็น 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ดังปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของ คำพูน บุญทวี ดังนี้

1. แนวคิดศาสตร์พระราชาที่ปรากฏในวรรณกรรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แบ่งออกเป็น 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ดังนี้

1.1 แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน

แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน คือ การดูแลรักษา ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากดิน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากดิน ข้อจำกัดของการใช้ดินตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งแนวคิด ศาสตร์ พระราชาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปราบกฏผ่านนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี โดยสามารถแบ่งแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหา และการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์ มีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 การบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหา

ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีความแตกต่างกัน บางพื้นที่สภาพของดินไม่เอื้อต่อการทำการเกษตรหรือการปลูกพืชเพื่อการอุปโภคบริโภค นวนิยายจึงนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวการบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาที่พบจากดิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตัวละคร ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี ได้แสดงการบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหาความแห้งแล้งของพื้นที่ ดังนี้

“วันไหนแดดร้อนจัดจะไม่มีเด็ก ๆ วิ่งในถนนเพราะพื้นดินส่วนมากเป็นทราย แต่การไปมาที่ไหน ๆ ก็ต้องเดินด้วยตีนเปล่าไม่ว่าดินทรายจะร้อนสักเพียงใด ผู้ที่มีผ้าชี้นบ้านก็มีเพียงสามคน ถ้าจะไปทอดแหปลาในที่ไกล ๆ ก็จะใช้เกวียนเทียมวัวไปกันหลาย ๆ เล่มกว่าจะกลับมาก็กินเวลาเป็นยี่สิบวันเลยไป”...

“...บ้านดินค้ำน้ำชุ่มคืออะไรล่ะแม่”

แม่อธิบายว่าเป็นที่ทาน้ำได้ทุกปี ปลาในน้ำก็มีตัวโต ๆ เวลามันโดดน้ำเหมือนกับจะเข้ฟาดหาง คุณตามพ่อขึ้นไปบนเรือน แล้วถามพ่อว่า

“เมื่อใดพ่อจะพาพวกผมไปอยู่บ้านที่มีปลาเล่นน้ำเหมือนจะเข้ดี ฟาดหางล่ะพ่อ”

พ่อบอกคุณว่า

“ปู่ของลูกสั่งว่าไม่ต้องย้ายไปไหนนะลูก”

แม่ขึ้นมาพูดต่อขึ้นว่า

“ไปก็ดี ปีนี้คงจะแล้งอีก”

คุณตีใจไปนั่งลงใกล้ ๆ พ่อแล้วพูดว่า

“ไปนะพ่อ ปู่ตายแล้วปู่ไม่ด่าหรอก”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 10-13)

เนื้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาของดิน ที่เป็นดินปนทราย หมายถึง ดินที่มีทรายปนอยู่ในเนื้อดินมากกว่าดินปกติทั่วไป ดินปนทรายเป็นปัญหาต่อการทำการเกษตรอย่างมาก ดังที่ในนวนิยายได้บรรยายให้เห็นสภาพของหมู่บ้านที่คุณอยู่อาศัย เมื่อพระอาทิตย์ส่องแสงทำให้ดินเก็บความชื้นได้ไม่คืนก ส่งผลให้คนในหมู่บ้านประสบกับความเดือดร้อนจากภัยแล้งนี้ ไม่สามารถทำเกษตรได้ จึงทำให้หลายครอบครัวพากันอพยพย้ายถิ่น คุณซึ่งเป็นตัวละครที่บอกเล่าเรื่องราวในเหตุการณ์จึงเกิดข้อสงสัยว่า “บ้านดินค้ำ น้ำชุ่ม” ที่หลายครอบครัวมุ่งหน้าไปนั้นมันมีลักษณะเป็นอย่างไร สุดท้ายคำตอบที่ได้รับจากแม่ คือ บ้านดินค้ำน้ำชุ่มเป็น

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

หมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว สามารถทำไร่ทำนาได้ตลอดทั้งปี ดังนั้นบ้านดินค้ำน้ำชุ่มจึงเป็นสถานที่ที่หลาย ๆ คนต้องการอาศัยเป็นแหล่งทำมาหากิน และความอีกตอนที่กล่าวถึงความทุกข์ยากจากภาวะภัยแล้งที่ยืดเยื้อยาวนาน ว่า

“ลูกอยากไปเหมือนเขาไหมล่ะ”

“ไปครับแม่” คุณตอบทันที “ไปที่บ้านดินค้ำน้ำชุ่มโนน”

“ลูกจำคำพูดเก่งแล้วนะ” แม่วาพลงหันหน้าไปทางพ่อ

“อยากไปอยู่บ้านใหม่นักรี” พ่อมีสีหน้าดี ๆ

“ไปซิ ฉันไม่อยากพาลูกอดตายอยู่ที่นี่” แม่วาดัง ๆ แล้วถอนใจยาว

“ฉันไม่ไปเด็ดขาด ย่าเรายังอยู่ทั้งคน ถึงมันจะแล้งติดกันสามสี่ปีก็ไม่เห็นมีใครอดตายนี่

ถึงฉันจะตายฉันก็ขอพาลูกอดตายอยู่ที่นี่”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 28-29)

ถึงแม้แม่ของคุณจะมีความปรารถนาที่จะย้ายไปอยู่บ้านดินค้ำน้ำชุ่มเหมือนที่หลายครอบครัวทยอยกันย้ายออกจากหมู่บ้านนั้น แต่พ่อของคุณยังคงปฏิเสธหนักแน่น ด้วยเพราะไม่สามารถจะทิ้งยาไปได้และต้องทำตามที่ได้สัญญาไว้ พ่อเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นความอดทนและต่อสู้กับความแปรปรวนของธรรมชาติ ถึงแม้จะยากจนข้นแค้น พ่อยังคงต่อสู้ด้วยความขยันขันแข็งและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่ผ่านเข้ามา และแน่นอนมันคงไม่พอพพเหมือนหลายครอบครัว นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นสภาพพื้นที่และบรรยากาศทั่ว ๆ ไปในหมู่บ้านขณะที่คุณไปวิ่งเล่นในทุ่งนา ดังความว่า

“ดวงตะวันโแดงฟ้าขึ้นมาเรื่อย ๆ เมื่อไปถึงกลางทุ่งนา คุณก็ไล่จับตั๊กแตนหัวแข็ง ต้นหญ้าตามคันนาที่คุณเห็นนั้นเหลือแต่ตอสั้น ๆ ดินในผืนนามีสีซี้เฝ้าปนทรายแดงแตกอยู่เป็นขุย ๆ ต้นข่อยที่ยืนอยู่ห่าง ๆ กันนั้นก็ใบโกร๋นแทบทุกต้น นาน ๆ จะมีเสียงเกราะคอควยแว่วมาเป็นพัก ๆ

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 49)

ด้วยสภาพความแห้งแล้งที่เกิดขึ้น คุณได้บรรยายถึงสีของดินว่า “สีซี้เฝ้าปนทรายแดงแตกอยู่เป็นขุย ๆ” ซึ่งสภาพสีของดินที่ปรากฏนี้พบว่าเป็นสภาพปัญหาของดินทรายที่มีความเป็นต่างสูง อันเนื่องมาจากภาวะแล้ง มายาวนาน จึงทำให้สภาพของดินแห้งและแตกเป็นขุย ส่งผลให้ต้นไม้ที่ขึ้นริมทุ่งนาใบไม้ร่วงโกร๋นไปหมด ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ภัยแล้งที่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านได้รับความเดือดร้อน อีกตอนที่กล่าวถึงหลวงพ่อก็ได้ให้สติเรื่องความทุกข์ยากจากสภาพความแห้งแล้งในหมู่บ้านให้ชาวบ้านฟังดังความว่า

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

“เอาเด็กนั้นเข้ามา เป็นหุวมตาบวมแบบนี้คนญวนคนจีนก็มียานี้” หลวงพ่อว่า
“แม่นแล้ว ญวนว่าเป็นคางทูม” หลิงแม่ได้กล่าว
“เมื่อหลวงพ่อก้าวและเอานิ้วมือชี้มีياسีดำๆ จิ้มเข้าไปในปากเด็กห้าหกคนเสร็จ ก็พูดตั้ง ๆ ว่า”
“ใครบวช จะปลูกเรือนใหม่ จะขอเมีย จะตั้งชื่อเด็ก และเป็นตาแดงก็มาหาแต่หลวงพ่อ ถ้าหลวงพ่อ
ตายลงใครจะแทน ปีนี้แปดสิบห้าแล้วนะ” หลวงพ่อว่าแล้วก็หัวเราะที ๆ
“หลวงพ่อก่อนตายก่อน” หลิงคนหนึ่งว่า
“ไม่ตายฉันก็เหมือนตาย เพราะพวกเราอด ๆ อดยาก ๆ ที่หลังมีของกินดี ๆ อย่างขนมมาให้พระหมด”
หลวงพ่อบอกว่า
“ทำไมแล้งนานเหลือเกิน” คนหนึ่งถาม
“ไม่รู้สิ บางคนว่าผู้หญิงบ้านเราทำผิด” หลวงพ่อบอกว่าแล้วยิ้ม

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 77)

วัดเป็นสถานที่สำคัญในชุมชน เป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนโดยมี
พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตศรัทธา สร้างความเคารพและนับถือต่อประชาชน อีกทั้งวัด
ยังเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในนวนิยายกล่าวถึงหลวงพ่อกับเจ้าอาวาสวัดในหมู่บ้านของ
คุณ เมื่อชาวบ้านเจ็บป่วยด้วยโรคคางทูมหรือตาแดงหรืออื่น ๆ จะมาที่วัดเพื่อให้หลวงพ่อช่วยปิดเป่ารักษาด้วย
ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ในอดีตพระสงฆ์มีบทบาทในการรักษาพยาบาลคนในหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านอยู่
ห่างไกลจากสถานพยาบาล เมื่อรักษาเสร็จแล้วต่างพูดคุยนทนระหว่างหลวงพ่อกับชาวบ้าน หลวงพ่อก
ได้กล่าวถึงหลายครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งนี้ จึงสั่งสอนว่า หากมาทำบุญที่วัด ใครมีอาหารดี ๆ
ก็เก็บไว้รับประทานไม่ต้องมาถวายพระหมด หลวงพ่อกจึงเป็นตัวละครที่ช่วยเตือนสติ สอนให้รู้จักประหยัด และ
อยู่ด้วยความพอมี พอกิน พอใช้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี กล่าวถึงการบริหารทรัพยากรดิน
จากสภาพปัญหาที่พบจากสภาพความแห้งแล้งของดิน ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของตัวละคร ทำให้ตัว
ละครต้องต่อสู้กับความยากลำบากด้วยความมานะอดทน เพื่อให้ผ่านพ้นกับปัญหาดังกล่าว ทำให้ตัวละครมี
ความเข้มแข็งทั้งด้านร่างกายและจิตใจ จึงอาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์พระราชาก็เป็นศาสตร์ที่ช่วยแก้ไข ปรับปรุง
และพัฒนาให้ปัญหาที่เกิดจากสภาพดินในพื้นที่ในภาคอีสานมีความอุดมสมบูรณ์

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

1.1.2 การบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์

ดินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตทั้งคนและสัตว์ต้องอาศัยดิน รวมถึงพืชก็ต้องใช้ดินเพื่อเป็นแหล่งอาหาร ดินจึงมีประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย นวนิยายเรื่องนี้ได้เป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์จากดิน ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ โดยได้แสดงการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์จากดินที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน ดังปรากฏ ในตอนที่แม่ของคุณใช้ประโยชน์จากความร้อนจากดินทรายที่กองอยู่หน้าบ้าน โดยใช้ภูมิปัญญาในการทำให้ไข่สุกด้วยความร้อนจากดิน ดังตัวอย่าง

“วันหนึ่งเป็นวันร้อนมากที่สุด ขณะที่เด็ก ๆ สามคนเล่นอยู่ใต้ถุนเรือน คุณเห็นแม่เดินออกไปที่กองทรายหน้าบ้านแล้วคุ้ยทรายหยิบเอาไข่ไก่ขึ้นมาสามลูก แม่กลับขึ้นไปบนเรือน แล้วหิ้วกระบะข้าวเหนียวกับถ้วยปลาแดกลงมาแจกไข่ให้เด็ก ๆ คนละลูก เด็ก ๆ บั่นข้าวเหนียวจิ้มปลาร้าส่งเข้าปากแล้วกัดกินไข่ไก่ตามลงไป ทีละน้อยด้วยความอร่อย”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 12)

แม้ว่าในหมู่บ้านจะพบกับสภาพปัญหาจากดินที่ปนทราย ขณะเดียวกันลักษณะดินเช่นนี้ส่งผลให้ตัวละครต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของคนในครอบครัว ตัวละครแสดงพฤติกรรมการต่อสู้กับสภาพดินปนทรายโดยใช้ประโยชน์ของดินปนทราย เพื่อทำอาหารให้กับลูกทั้ง 3 คน ด้วยวิธีการทำไข่หมกทรายอันเป็นวิธีที่เรียบง่าย คือ นำไข่ไก่ดิบไปฝังในทรายที่ร้อนระอุ จึงทำให้ไข่สุกและสามารถนำมารับประทานได้ ทั้งนี้การใช้ประโยชน์จากดินปนทรายดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการนำภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้และสร้างให้ตัวละครให้มีความอดทนและต่อสู้กับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ความอีกตอนที่กล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากดิน ในการปลูกพืชผักสวนครัว ดังความว่า

“พ่อผมหัดให้มันเก่งทุกตัว ว่าแต่ที่ติดฮาดมาชุดดินทำไม”

“จะปลูกมะเขือ พริก ทำสวนครัวนะ เด็กน้อย” นุ่นผวนวนว่า

“จะเอาน้ำไหนมารดมัน” คุณสงสัย

“ต้องไปหามาให้ได้ซิ”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 35)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ด้วยสภาพความแห้งแล้งของพื้นที่ และการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายตามวิถีชาวอีสานได้สะท้อนผ่านตัวละคร คือ ทิดฮาด แม้สภาพความแห้งแล้งที่ปรากฏจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตัวละครเพียงใด แต่ด้วยความ มุมนะ บากบั่น และความเพียรพยายามของตัวละครที่ต่อสู้ดิ้นรนกับปัญหาที่พบนั้น ทิดฮาดสำนึกในวิถีของชาวอีสาน โดยขุดดินเพื่อจะเพาะปลูกพืชผักสวนครัว ดังนั้นแม้สภาพของดินจะส่งผลกระทบต่อเพียงใด แต่ตัวละครมุ่งแสดงให้เห็นการใช้ประโยชน์จากดินซึ่งผูกพันกับการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังปรากฏประโยชน์ของดินในตอนที่พ่อและคุณจะไปหาขุดไส้เดือน ดังความว่า

“เมื่อเข้าไปถึงเรือนริมบ้านหลังหนึ่ง ลุงเจ้าของเรือนรู้เรื่องก็เอามาจอบขุดให้พ่อ พ่อพูดว่าชอบใจหลาย ๆ แล้วตรงไปที่กอกกล้วยข้างเรือน พ่อขุดดินลงไปเกือบมิดด้ามจอบสามสี่จิกก็มีไส้เดือนตัวเท่าดินสอด่าไต่ยั่วเยียวไปหมด พ่อจึงลงหยิบไส้เดือนหย่อนลงในกระบอกที่คุณถืออย่างว่องไว แล้วขุดอีก ไส้เดือนตัวไหนโผล่หัวขึ้นมาจะเลื้อยออก คุณก็หยิกหัวมันแรง ๆ จนมีน้ำเมือกสีขุ่น ๆ ปนแดงไหลออก แล้วมันก็หดหัวลงไป พ่อบอกว่าไส้เดือนนี้มีเพศผู้และเพศเมียอยู่ในตัวเดียวกัน ตัวไหนถูกสับขดกลางตัว มันจะสามารถแพร่พันธุ์ไปได้อีก คุณก็ได้แต่ยิ้มและนึกอยู่ว่าพ่อนี้ช่างรู้มากจริง ๆ”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 264-265)

ครอบครัวคุณและคนในชุมชนได้เดินทางมาหาปลาอีกหมู่บ้านหนึ่ง เพื่อนำปลาที่หามาได้มาหมักด้วย ภูมิปัญญาชาวอีสาน คือ การทำปลาร้าเพื่อเก็บไว้รับประทาน และเพื่อจำหน่ายเก็บเงินไว้ใช้จ่ายจำเป็น หมู่บ้านแห่งนี้ติดกับลำน้ำ ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก วันหนึ่งพ่อและคุณชวนกันออกไปหาขุดไส้เดือน เพื่อจะนำมาใส่เบ็ด เมื่อเดินไปบ้านหลังริมสุด พ่อพูดคุยกับลุงเจ้าของบ้านซึ่งเป็นผู้ที่มีความเมตตา กรุณาและให้ความช่วยเหลือ ได้อนุญาตให้พ่อและคุณเข้ามาขุดหาไส้เดือน เมื่อขุดดินลึกลงไปก็พบกับไส้เดือนตัวใหญ่หลายตัว จะเห็นได้ว่าตัวละคร คือ พ่อและคุณมีความขยันหมั่นเพียร มุมนะ บากบั่น ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และพบว่าบริเวณพื้นที่ที่ติดกับแหล่งน้ำส่งผลให้ระบบนิเวศต่าง ๆ อุดมสมบูรณ์ ทั้งดินได้รับความชุ่มชื้น สิ่งมีชีวิตได้อยู่อาศัยและ เอื้อประโยชน์ต่อการปลูกพืชต่าง ๆ ให้เจริญงอกงาม

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของนวนิยาย ได้กล่าวถึงการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์จากดิน โดยตัวละครใช้ประโยชน์จากดินเพื่อการเพาะปลูกและอาศัยสิ่งมีชีวิตในดินเพื่อหล่อเลี้ยงชีพ จึงอาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์พระราช เป็นศาสตร์ที่คำนึงถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและไม่ทำลายธรรมชาติ

1.2 แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ

แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ คือ การดูแลรักษา การปรับปรุง และการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากน้ำ รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำ ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราช

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปรากฏผ่านนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน โดยสามารถแบ่งแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหา และการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหา

น้ำเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต ทั้งการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคหรือ การทำการเกษตรเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่พบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับน้ำแตกต่างกัน นวนิยายจึง นำเสนอเนื้อหาเรื่องราวการบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาที่พบจากน้ำ อันส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของประชาชน เนื้อหาในเรื่อง ลูกอีสาน ได้แสดงการบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาน้ำที่พบประเด็น สำคัญ คือ สภาพความแห้งแล้งของพื้นที่ที่ก่อให้เกิดความแห้งแล้งในการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการ เพาะปลูก ดังตอนที่ เอื้อยค้ำกองและคุณไปตักน้ำยังบ่อน้ำท้ายหมู่บ้าน ดังความว่า

“บ่อน้ำอยู่ใต้ต้นหว้าใหญ่ใบไกร่น ห่างจากราวป่าโปร่งสักสิบวา กว่า ๆ เมื่อไปถึงคุณกับเอื้อยค้ำกองพา กันชะงักลงไปดู”

“น้ำมีนิดเดียว ตาน้ำไหลช้าต้องคอยนานแล้วคุณเอ๊ย” เอื้อยค้ำกองว่า

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 50)

น้ำในหมู่บ้านของคุณแห้งขอดจนหมด เอื้อยค้ำกองและคุณจึงออกมาตักน้ำบริเวณบ่อน้ำแถวโคก ขี้เหล็ก ท้ายหมู่บ้าน สภาพของน้ำในบ่อไหลอย่างช้า ๆ แสดงให้เห็นถึงสภาพการขาดแคลนน้ำอย่างหนัก ส่งผล กระทบให้กับผู้คนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน จากสภาพการขาดแคลนน้ำดังกล่าว ทำให้เห็นถึงความมุมานะของตัว ละครที่ต้องต่อสู้กับความยากลำบากในการขวนขวายหาน้ำเพื่อนำไปอุปโภคบริโภค และอีกตอนที่กล่าวถึง หลวงพ่อเคนได้สั่งสอนเรื่องการใช้ น้ำด้วยความประหยัดและใช้น้ำด้วยความพอดี ดังความว่า

“ต่อจากนั้นหลวงพ่อก็บอกว่า มื่อนี้โองน้ำกินบนโรงเรียนยังไม่มี ต้องคอยให้ขบวนเกวียนขายหม้อ ขายไหบ้านอื่นมาถึง จึงจะมีโองใส่ กินน้ำบนกุฎีไปก่อน แต่อย่าตักน้ำให้มาก ให้กะดูพ้ออิมเพราะน้ำกินหายาก พวกจวน้อยหรือสามเณรต้องไปหาตักมาแต่ไกล ๆ ส่วนกระบวยตักน้ำนั้นวางให้ตี ระวังอย่าให้ตกแตกเพราะ กะลามะพร้าวมันหายาก”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 92-93).

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ตัวอย่างข้างต้นพบปัญหาการขาดแคลนน้ำ หลวงพ่อจึงปลุกฝังให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนช่วยกันประหยัดน้ำเพื่อให้เพียงพอในการอุปโภคบริโภคในโรงเรียน

แนวความคิดศาสตร์พระราชาในการบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหาที่พบจากน้ำ ในนวนิยายกล่าวถึงสภาพความแห้งแล้งของพื้นที่ที่ก่อให้เกิดปัญหาในการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเพาะปลูกอันส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ศาสตร์พระราชาจึงแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรน้ำให้ทั่วถึง

1.2.2 การบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตทั้งคนและสัตว์ต้องอาศัยน้ำ รวมถึงพืชก็ต้องการน้ำเพื่อการดำรงอยู่ ดังนั้นน้ำจึงมีประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย นวนิยายจึงเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์จากน้ำ ทั้งในการการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ นวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ได้แสดงการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ดังตอนที่ผู้ใหญ่บ้านได้อนุญาตให้ครอบครัวของคุณและคนในชุมชนที่ร่วมเดินทางมาด้วยกัน หว่านแหจับปลาในหนองน้ำของหมู่บ้าน ดังความว่า

“หนองน้ำนี้กว้างยาวสักสามสี่เส้นเห็นจะได้ สีของน้ำค่อนข้างจะขุ่น มีรอยวัวควายอยู่ริมหนองทั่วไปตามน้ำริมหนองมีต้นหญ้าสูง ๆ สีเขียวขึ้นอยู่เป็นหย่อม ๆ ด้านหนึ่งของหนองเป็นป่าละเมาะไม้เตี้ย ๆ ชาวบ้านหมู่หนึ่งนั่งดูตาอยู่ตรงนั้น ตะโกนมาว่า “มาทางนี้” ลูกจึงเดินนำหน้าตรงไป ผู้ใหญ่บ้านเดินออกมาหา ก่อนใคร ๆ แล้วชวนไปนั่งใกล้ ๆ ชาวบ้านแกลบอว้า สักประเดี๋ยวชาวบ้านมาพร้อมกันแล้วก็ลงมือจับปลากันเลย”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 256)

ครอบครัวของคุณและคนในชุมชน ได้นั่งเกวียนมาจอดที่บริเวณหนองน้ำของหมู่บ้านตามที่ผู้ใหญ่บ้านได้อนุญาตให้คุณและคนชุมชนที่ร่วมเดินทางเข้ามาหาปลาร่วมกัน แสดงให้เห็นถึงความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจของคนในหมู่บ้านที่ให้ความช่วยเหลือ เผื่อแผ่ และแบ่งปัน หนองน้ำนี้เป็นหนองน้ำสงวนของหมู่บ้านซึ่งมีกุง หอย ปู ปลาชุกชุม หนองน้ำประจำหมู่บ้านจึงมีประโยชน์ต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญและใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค รวมถึงบรรเทาภาวะวิกฤตภัยแล้งได้อีกด้วย

แนวความคิดศาสตร์พระราชาในการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ในนวนิยายเรื่องนี้ได้แสดงการบริหารทรัพยากรน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์ด้านการอุปโภคบริโภคและด้านการเกษตร ศาสตร์พระราชา จึงเป็นแนวทางแห่งการประยุกต์ใช้การบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ เช่น การขุดหนองน้ำของหมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และเป็นแหล่งอาหารให้กับคนและสัตว์

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

1.3 แนวคิดการบริหารทรัพยากรป่าไม้

การบริหารทรัพยากรป่าไม้ คือ การดูแลรักษา การปรับปรุง และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากป่าไม้ ซึ่งแนวคิดศาสตร์พระราชานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปรากฏผ่านนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี พบเพียงการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ มีรายละเอียดดังนี้

1.3.2 การบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์

ป่าไม้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ทั้งคนและสัตว์ต้องอาศัยพึ่งพิงป่าไม้ ป่าไม้จึงมีประโยชน์มากมาย อาทิ การนำต้นไม้มาแปรรูปเป็นที่อยู่อาศัย หรือการนำผลผลิตจากป่าไม้มาบริโภค เช่น เห็ด หน่อไม้ หรือนำส่วนประกอบของต้นไม้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น เปลือกไม้นำมาย้อมผ้าหรือเป็นสมุนไพร เป็นต้น ดังนั้น นวนิยายจึงเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ดังนี้

ในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ได้แสดงการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในการดำเนินชีวิต ดังตอนที่พ่อแม่ของคุณจะเปลี่ยนหลังคาบ้านใหม่ ดังความว่า

“แม่ผูกหญ้าคาเข้าตบไผ่เกือบเท่าพ่อ ไม้ที่เอามาทำตบหญ้านั้น พ่อทำจากไม้ไผ่ที่แก่จัด คือพ่อไปหา ตอไม้ไผ่เก่า ๆ มาผ่าออกเป็นซีกโตกว่าหัวแม่มือนิดหน่อยยาวสักหนึ่งวาผู้ใหญ่ แล้วเหลาให้เกือบกลมโดยทำปลายข้างหนึ่งให้เป็นตุ่มตะขอไว้ เพื่อผูกเครื่องมือที่ใช้สานหญ้าคาเข้าตบไม้ให้หลุดออก และเครื่องมือที่ผูกตบหญ้านั้นเรียกชื่อว่า เครื่องชูด เครื่องชูดนี้เหนียวแน่นกว่าเครื่องมืออื่น ๆ ที่มีขนาดเท่ากันเส้นของมันก็มีกิ่งก้านน้อย และโตกว่าก้านหอมสดนิดหน่อย คุณเคยช่วยพ่อรูตใบเครื่องชูดออกครั้งหนึ่ง พอรูตใบและกิ่งมันออกจากเครื่องจะมียางสีขาว ๆ ซึมออกมา แต่ไม่นานยางสีขาวนั้นก็แห้งและหยุดไหล ยางของมันนี้มีลักษณะเหนียวถ้าติดมืออก กว่าจะหลุดหายไปก็เป็นเวลาหกเจ็ดวัน”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 51-152)

การนำหญ้ามานำมาทำเป็นหลังคาบ้าน จัดเป็นการใช้ประโยชน์จากป่าไม้เพื่อการใช้ชีวิต หญ้าคาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ คนอีสานใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยนำหญ้ามานำมาสานหรือไผ่เป็นตบสำหรับมุงเป็นหลังคาเพื่อลดความร้อนแทนการใช้สังกะสี อีกทั้งการนำหญ้ามานำมาขึ้นตามธรรมชาติย่อมช่วยให้เกิดความประหยัด ไม้ฟุ่มเฟือย การสานหญ้ามานำมาของตัวละครทั้งพ่อและแม่ สะท้อนให้เห็นการประยุกต์ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ และปลูกจิตสำนึกให้รู้จักความพอประมาณในการใช้ชีวิต ความอีกตอนที่กล่าวถึงการนำประโยชน์จากป่าไม้ โดยนำเปลือกต้นเสม็ดมาย้อมผ้าด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ดังความว่า

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

“วันหนึ่งพ่อปลูกคุณให้ลุกขึ้นก่อนสว่าง พ่อบอกว่าไปช่วยกันตากเปลือกเสม็ดมาข้อมแห เพราะแหที่พ่อเอามาซุนวันก่อนเส้นอ่อนหมดแล้ว คุณถามว่าทำไมไม่เอาเลือดควายข้อมเหมือนแต่ก่อน พ่อบอกว่าเลือดควาย หายากเอาเปลือกเสม็ดมาแช่น้ำแล้วข้อมก็ได้ เพราะเปลือกเสม็ดมียางเหนียวเหมาะที่จะข้อมแหเหมือนกัน”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 174)

ต้นเสม็ดเป็นต้นไม้ที่มีจำนวนมากในแถบภาคอีสาน ในนวนิยายกล่าวถึงตัวละครนำเปลือกเสม็ดมาข้อมแหซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน นอกจากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนแล้ว ยังช่วยไม่ให้เกิดอันตรายหากนำสารเคมีมาข้อมอาจทำให้เกิดสารตกค้าง ก่ออันตรายต่อผู้บริโภคและทำลายธรรมชาติ นอกจากนี้ในเรื่องนี้ยังกล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ชนิดอื่น เช่น ต้นเค็ง ฯลฯ อีกด้วย ดังความว่า

“ลูกกาบอกว่า ‘ไม้เค็ง’ นั้นแข็งแรงและเหนียวมาก ถ้าเอาตะปุดอกหรือเอาสิ่วเจาะกว่าจะได้แต่ละรูก็เสียเวลานานมาก เมื่อคุณถามอีกว่าไม้เค็งคือไม้ที่มีลูกกินได้ ซึ่งเรียกว่า ‘ลูกบักเค็ง’ นั้นใช่ไหม ลูกกาบอกว่าแม่แล้ว ลูกบักเค็งบ้านเฮาทางเมืองบางกอกเรียกว่า ลูกหยี”

(ลูกอีสาน, 2562, หน้า 336)

เมื่อคณะเดินทางประสบกับปัญหาล้อเกวียนหักขณะเดินทางกลับบ้านนั้น เนื่องจากสภาพของเกวียนเป็นเกวียนเก่าใช้งานมายาวนาน ประกอบกับการเดินทางครั้งนี้มีระยะทางที่ไกลพอสมควร จึงสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น โดยกล่าวถึงลูกกาที่นำไม้เค็งมาทำเพลเกวียนจนคุณและคนในชุมชนสามารถเดินทางกลับบ้านได้ การนำไม้เค็งซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีความแข็งแรงทนทานมาใช้ทำเพลเกวียน แสดงให้เห็นถึงการใช้ภูมิปัญญาของตัวละครจนแก้ไขสถานการณ์ได้สำเร็จ

แนวคิดการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน แสดงให้เห็นประโยชน์ของป่าไม้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ทั้งคนและสัตว์ต้องอาศัยพึ่งพิงป่าไม้ ป่าไม้จึงมีประโยชน์ดังที่ ศาสตราจารย์พระราชา ได้ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่าไม้ ช่วยกันอนุรักษ์ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกวิธี เพื่อให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชาก็ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน วรรณกรรมรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พบแนวคิดศาสตร์พระราชาก็จำนวน 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

1. แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน คือ การดูแลรักษา ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากดิน รวมถึง อธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากดิน ปรากฏผ่านนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน โดยสามารถแบ่งแนวคิดการบริหารทรัพยากรดิน ได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1.1 การบริหารทรัพยากรดินจากสภาพปัญหา ในนวนิยายได้แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาของดินที่ไม่อุ้มน้ำ ส่งผลให้ผิวดินแตกระแหง ชาวบ้านต้องประสบกับสภาพภัยแล้งที่แสนจะยาวนานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน

1.2 การบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์ ในนวนิยายได้แสดงการบริหารทรัพยากรดินเพื่อการใช้ประโยชน์ ซึ่งพบการใช้ประโยชน์จากดินในการดำรงชีวิตทั้งเพื่อการผลิตอาหาร และการปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ยังพบประโยชน์จากดินที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งดินเป็นแหล่งอาหารสำคัญของสิ่งมีชีวิต แนวคิดศาสตร์พระราชาก็แสดงให้เห็นความสำคัญของดินที่เน้นการบำรุงรักษา ฟื้นฟูดินด้วยกระบวนการและวิถีทางธรรมชาติ

2. แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ การดูแลรักษา การปรับปรุง และการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากน้ำ รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำ โดยแบ่งแนวคิดการบริหารทรัพยากรน้ำได้ 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 การบริหารทรัพยากรน้ำจากสภาพปัญหา ในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี ได้แสดงการบริหารทรัพยากรน้ำจากความแห้งแล้งของพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเพาะปลูก

2.2 การบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ ในนวนิยาย ได้แสดงการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ทั้งการอุปโภคบริโภคและด้านการเกษตร ศาสตร์พระราชาก็ได้ประยุกต์ใช้การบริหารทรัพยากรน้ำในการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีน้ำใช้ตลอดปี

3. แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ทั้งการดูแลรักษา การปรับปรุง และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ รวมถึงอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากป่าไม้ พบเพียงการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ ในนวนิยายได้แสดงการบริหารทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ โดยแสดงให้เห็นการนำส่วนประกอบของต้นไม้ประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ศาสตร์พระราชาก็

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ช่วย ปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่าไม้ ช่วยกันอนุรักษ์ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกวิธี เพื่อให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี สะท้อนแนวคิดศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทั้งแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ โดยนวนิยายสื่อสารให้ผู้อ่านได้รับทราบแนวคิดต่าง ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แม้นว่านวนิยายมีเนื้อหาที่มุ่งให้ความรู้ และความบันเทิง แต่นวนิยายเรื่องลูกอีสานได้สอดแทรกแนวคิดศาสตร์พระราชาในเนื้อหาได้อย่างแยบยล เพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ

อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดแนวคิดศาสตร์พระราชา คือ ศาสตร์ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานไว้เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทย ได้แก่ แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรดิน แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ

จากการวิเคราะห์แนวคิดศาสตร์พระราชาที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารทรัพยากรดิน ในนวนิยาย เรื่อง ลูกอีสาน ได้สะท้อนสภาพปัญหาที่พบ คือ ดินปนทราย ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่พบในภาคอีสาน หลักการทรงงานที่ว่า “เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา” เข้าใจ คือ เข้าใจสภาพภูมิประเทศและมนุษย์ เข้าถึง คือ เข้าถึงภูมิสังคมและข้อมูล เมื่อเข้าใจกันทุกฝ่ายการพัฒนาจึงเกิดจากการตกลงแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้น นวนิยายจึงช่วยสะท้อนสภาพปัญหาต่าง ๆ พร้อมทั้งช่วยกันแก้ไขปัญหาที่พบ ซึ่งศาสตร์พระราชาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทำให้ประชาชนเข้าใจวิธีการ กระบวนการในการพัฒนาดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ในขณะที่ยวกันตัวละครยังกล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากดินเพื่อการดำรงชีวิตอีกด้วย

2. แนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ ด้วยสภาพอากาศที่แปรปรวนส่งผลกระทบต่อให้เกิดความแห้งแล้งของพื้นที่ ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค รวมถึงด้านการเกษตร ในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ได้สะท้อนปัญหาการขาดแคลนน้ำ และยังมีมุ่งนำเสนอแนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรน้ำโดยผ่านตัวละคร เนื้อหาสอดแทรกแง่คิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำอย่างประหยัด พอเพียง และรู้คุณค่า ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ประชาชน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความพอดีและพอประมาณ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

3. แนวคิดศาสตร์พระราชาด้านการบริหารทรัพยากรป่าไม้ ทุกชีวิตต้องพึ่งพาอาศัยป่าไม้เพื่อการดำรงชีวิตและใช้เป็นที่อยู่อาศัย ดังนั้นป่าไม้จึงมีประโยชน์ต่อทุกชีวิต ศาสตร์พระราชา จึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ที่ช่วยปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่าไม้ ช่วยกันอนุรักษ์ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกวิธี

กล่าวได้ว่า แนวคิดศาสตร์พระราชา ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทย เพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาการดำรงชีวิตในลักษณะต่าง ๆ ที่มุ่งให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและมีความสุขอย่างยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ในการจัดการเรียนสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ควรสอดแทรกแนวคิดศาสตร์พระราชาในการเรียนการสอนเพิ่มเติม เพื่อให้นักเรียน นิสิต และนักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจศาสตร์พระราชาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

2. การศึกษาครั้งนี้เป็นแนวทางในการศึกษาในประเด็นหลักการทำงานด้านอื่น ๆ ที่นำมาเป็นแนวทางและแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในวรรณกรรมประเภทอื่น เช่น เรื่องสั้น สารคดี ภาพยนตร์ เป็นต้น

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2562). *วรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวคิดศาสตร์พระราชา*. กรุงเทพฯ : แพคเพลส.

คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสถานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). “ศาสตร์ของพระราชา : ผู้นำโลก ในการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมกฎหมายสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง.

คำพูน บุญทวี. (2562). *ลูกอีสาน*. กรุงเทพฯ : โป๊ยเซียน.

อัมรา เล็กเริงสินธุ์. (2549). *พระเจ้าเป็นครูแห่งโลก*. วารสารสวนดุสิต. 3(10), 16-21.

อำพล เสนาณรงค์. (2558). “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ พิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.